بویوتموسن قوجانیندا ایگیدلرسن
ایگیدلیکی سن دنیایا گتیرمیسن
آنایوردو یووامیزسان آذربایجان
محمد اشراقی

آتالار سؤزلری

آغیللی باش توک ساخلاماز!

اثله دئییب لر:مسلمانین اولکی آغلی!

ده لی ده لیدن سه،آغیللی ده وه سیز یاخشی دیر!

بیر آروادین ایکی کبینی اولماز!

اری اوستا اولانین،آروادی اوستا خاتین!

پنیری دری ساخلار،آروادی ار!

ار ایله آروادین تورپاغینی بیر یئردن گؤتوروبلر!

اونون آت گئتمز یوللاری چوخدور!

بیرینین آتینا اثششک،ده وه سینه کؤششک دئمه میشم!

سن آتلی ،من پیادا، هارادان اولدوق هم پیالا!

بیلمجه لر

اوتایدا بورسلان نه دیر ، قویروغون قیسان ندیر ، بیر قویونو یئنمَز ، قیرخینی قیران نه دیر : قورد ، جاناوار

اوتایدا دوروب بیر کیشی ، الینده تندیر شیشی ، سندَن بیر اَت ایسترم ، نه یایی گؤرَر ، نه قیشی : گؤیه لکٚ

اوتایدان گئدن کیشی ، الینده دمیر شیشی ، دئییر منه بیر آت گؤندر ، نه ائرککٚ اولسون نه دیشی: گه می

اوْتای قایا ، بوتای قایا ، اوْرتاسیندا دادلی پایا: گؤز

اوتورموشدوم سککیده ، اوره ییم سکٚ سکه ده ، گؤیدَن بیر آلما دوشدو ، بیر قیزیل نلبَکیده : گونش

اویانا قاچ ، بویانا قاچ ، ایچینده اودلا اوجاق : تندیر

طنز در بایاتی های آذربایجان

نمونه های از بایاتی های طنز را می خوانیم:

حامد حبیب پور

گونلریم یامان اولدی
یار دئدیم یالان اولدی
یارانه توکولمه دی
هر شئییم تالان اولدی !

قیش پایی یئمیش اولار
سن دئسن هر ایش اولار
آنان گلیر اوزاقدان
قوی گئدیم ،قمیش اولار!

قوناق اولار اوچ گئجه
سوروشما آرتیق نئجه
باس قاپانا وخ گئچیر
قالما دا بوندان گئجه

کاش آنان آنلایاردی
بیر سنی دانلایاردی
نه کی صوبحدن آخشاما
خوروز تک بانلایاردی!

بیر کیمسه وخ تانییان
سن آل باری یانی یان
سوزدورمه گوزلرینی
قادام گلسین جانی یان .

قئینانام یامان اولدی
قاشلاری کامان اولدی
اورکده یئرین آچدی
آخیردا مامان اولدی

قیاشعرلر

تانری سنی یاشاتماسین

رنجدوزان

تانری سنی یاشاتماسین ، یاشاتمادین بیزی فلک
قویمادین کیم بیزه قالسین، عزیزلرین ایزی فلک
گولدورمه دین اوزوموزو، آغلار قویدون گوزوموزو
سوز بیلمه دین سوزوموزو ،سیخدین دیلیمیزی فلک

نه دیل بیلدین نه دیل قاندین ،نه ایناندین نه اوتاندین
اؤز ائوینی ائتدین آباد، ییخدین ائویمیزی فلک
عزرائیله اولدون هاماش،هر یئتنه وردون بیر داش
رستم لره بیشیردین آش،یئره گلدی دیزی فلک

یاشاتمادین ،یاشاماسان ،یاریتمادین یاریماسان
گنج اؤلرسن قاریماسان، یاشاتمادین بیزی فلک

قارا مجموعه شیخ صفی الدین اردبیلی

دکتر حسین محمدزاده صدیق

بؤلوم ۱۰.
کلمات و تحقیقات

گئچمیش سایی نین آردی و...

-۲۵-

آییتدیلار حضرت شیخ صفی الدین -قدس سره العزیز -کی: طالیب منازل قطع ائتدیگیندن سونرا داخی مرتبه قالارمی ؟یوخسا قالمازمی ؟ حضرت شیخ جاوابیندا بویوردوکی :ایکی نسنه داخی قالیر :بیری اول دورکی طالیب بیله کی مقبول حضرت اولدومو یا خود اولمادیمی ؟وبیری داخی اول دورکی گنج کیلیدی کندینه ایسمارلاندیمی یاخود ایسمارلانمادیمی ؟ اگر اونا کلید تاپیشیریلدی ایسه ایش تمام اولور و داخی مرتبه قالماز .

-۲۶-

ویئنه بیر گون مولانا یوسف گرمرودی و پیره امیرعلی،حضرت شیخ حضوروندا اوتورورلار ایدی. مولانا یوسف آییتدی کی: یا شیخ !طالیبلر و توبه کارلار کی امی لردیر،یعنی بعضی طالیبلر وار دیر،تورک و تاجیک دیلر،چونکی کلام الله ائشیدرلر ،اختیارسیز گاه اولور کی نعره اورورلار و عربیت اوخومامیشلار دیر و مع هذا عربی بیلمزلر و نه خود بیلرلر کی بو اوخونان آیت خوف دور و نه بیلرلر کی آیت رجاء دیر. بیزه عجیب گلیر بونلارین احوالی .
حضرت شیخ جاوابیندا بویوردوکی :اگر چه اونلارین دیللری تورک دیر یا خود عجم دیر و کندیلری امی دیر، ولی اونلارین کؤنوللری عربی دیر و جمیع دیللره یئتیشیر . زیراکی کؤنول ،عربی دیر و کلام الله داخی عربی دیر.

-۲۷-

پیره زین الدین آییدیر:بیر گون حضرت شیخ صفی الدین -قدس سره العزیز-حضرتینه واردیم و اونون صحبتینده حاضر ایدیم . اول دم ده فقیه بابا حضرت شیخ صفی الدینه آییتدی کی: بنده نه قده رکی شیخ قوللوغوندا اولورام،ذوق بنده یه غالیب اولور و بو خدمتده اولدوقجا ذوق منیمله بئله اولور. وقتی کی بنده خانه یه گئدیرم ،بیر هفته یه دکین ذوق اوزه رینده اولورام .بیر هفته دن سونرا بنده نین ذوقونا فتور گلیر. چونکی شیخ قوللوغونا گلیرم،بنده یه یئنه ذوق گلیر .
حضرت شیخ جاوابیندا حضرت شیخ جاوابیندا بویوردوکی :حق تعالایا توکلون سببی ایله و حضرت شیخ زاهیدین همتی برکاتی ایله سن بیر یومورتا گتیریرسن کی اونون ایچینده بیر مرغ بئچه وار[د] یر.

آردی وار

آشنایی با مشاهیر آذربایجان

زندگی نامه ملا پناه واقف

ملاپناه واقف به سال ۱۰۹۶ هجری شمسی در دهکده قیراق صلاحی محال قازاخ، از ایالات شمالی جمهوری آذربایجان، در خانۀ روستاییِ فقیری آقا مهدی نام چشم به جهان گشود.
ملا پناه واقف یکی از بزرگ ترین و تأثیرگذارترین شاعران مردمی و شیعی مذهب آذربایجان (قرن ۱۲ هجری، ۱۸ میلادی) است. وی سالهای متمادی معلمی کرده و نخست وزیر ابراهیم خان جوانشیر در قاراباغ و مورد او در تمام امور حکومتی بود و در جریان حمله آقا محمد خان قاجار به مناطق قفقاز که منجر به مرگ وی گردید، ملا پناه واقف در پست وزارت شهر شوشا بود و ماجراهای شنیدنی در آن ایام اتفاق افتاده که در تاریخ ثبت شده است. ملا پناه واقف علاوه بر مقام والای شعر و شاعری مردی بسیار دانشمند و باهوش بود. برای همین گاهی به او آخوند پناه هم می گفتند چرا که دو واژه ملا و آخوند در آن دوران نشانه بزرگ ترین مقام علمی و فرهنگی به شمار می رفت و به شخصیتهای نخبه و فرهیخته برجسته علمی و دینی اطلاق می شد. جالب اینکه از زمان خود ملا پناه واقف، مردم آذربایجان این ضرب المثل معروف شده که: هر اوخویان ملا پناه اولماز (هر دانش آموخته ای ملا پناه نمی شود!) ملا پناه واقف در سال ۱۷۹۸ به دست محمد خان برادر زاده ابراهیم خان به بهانه های واهی اعدام شد. ولی گفته می شود این خان قدرت طلب ملاپناه را مانعی در راه قدرت طلبی خود می دانست. باری به هر تقدیر، ملاه پناه از در ادبیات آذربایجان نخسین شاعری است که شعر را به زبان ساده و مردمی نوشت. گفته می شود خانه و کتابها و اغلب اشعار آخوند ملا پناه در این حادثه غارت و معدوم گردید. اشعار باقی مانده از وی در آذربایجان و ایران بارها چاپ و منتشر شده است. ملا ولی ودادی از شاعران توانمند و معروف و معاصر ملا پناه و دوست صمیمی وی و سنی مذهب بود و مکاتباتی شاعرانه با هم داشته اند.

پایان

نسخه های خطی ترکی کتابخانه بزرگ حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی

نگارش: حسین متقی

به سرپرستی :سید محمود مرعشی نجفی

منظومه فی الصلاه =اسماقیه

ناظم :اسحاق بن حسن ،زنجانی توقادی متخلص به «رضایی » (متوفای سال ۱۱۰۰ه./۸۹-۱۷۶۸۸م).
موضوع :قه حنفی منظوم /**زبان :**ترکی عثمانی .
آغاز : « کریم و لا ینام وحی و موجود
قدیم و لایزال و فرد و مسجود
ملکلر تسبحک ایلر سماده
ایدرلر ذکرکی قوشلر هواده »
انجام: « هزاران مرحبا ماه صیامه
رساله آنده ایردی اختتامه
سنه بیک سکسان ایکی اولدی ای یار
دیسم ختم اوله تاریخنی سزاوار »
گزارش متن :
ترجمه و شرح فقه الکیدانی اثر: »لطف الله نسفی»مشهور به «فاضل کیدانی » (متوفای حدود سال ۹۰۰ه./۹۵-۱۴۹۴م)است که ناظم در (۲۲۱)بیت در ماه رمضان سال ۱۰۸۲ ه./ژانویه ۱۶۷۲ م به نام فرزندش «فضل الله » در یک مقدمه، هشت باب و یک خاتمه به ترتیب ذیل تنظیم کرده است :
باب الاول : غفی شروط و ارکان الصلوه ؛باب الثانی :فی الواجبات ؛الباب الثالث :فی بیان سنن الصلوه ؛الباب الرابع :فی بیان مستحبات الصلوه ؛الباب الخامس :فی المحرمات ؛الباب السادس :فی بیان مکروهات الصلوه ؛الباب السابع :فی مباهات الصلوه ؛الباب الثامن :فی بیان مفسدات الصلوه .
برای اشنایی با احوال ناظم به توضیحات مربوط به وی ذیل عنوان نظم اللالی در صفحات آینده همین فهرست مراجعه گردد .
گزارش نسخه : نوع خط: نسخ کاتب: [محمود] تاریخ کتابت: ماه ربیع الاول سال ۱۲۴۵ ه./سپتامبر ۱۸۲۹ م محل کتابت :توقاد ،مدرسه تکیه عنوانها و نشانیها:شنگرف نوع کاغذ: فرنگی تعداد برگ :۷ (۱۶۳b-۱۶۹a) تعداد سطر : میانگین « ۲۱» اندازه متن : ۱۷×۱۰س اندازه جلد :۲۱/۵×۱۶ س نوع جلد: مشمعی [گالینگور]مشکی؛ عطف:تیماج مشکی .
ویژگیهای نسخه :
در حاشیه تصحیح شده است. و ندرتا نسخه بدلها نیز به عبارت «خ ل »ثبت شده است . نام کاتب به قرینه رساله پیشین این مجموعه نگاشته شد .
الاعلام ،ج ۱،ص ۲۹۴ ؛عثمانلی مؤلفلری ،ج ۱ ،ص ۲۳ ؛فهرس المخطوطات العربیه و الترکیه و الفارسیه و البوسنیه فی مکتبه الغازی خسروبک بسراییفو فی البوسنه و الهرسک ،ج ۱ ،صص ۱۸۹-۱۸۸ ؛معجم المؤمنین ،ج ۲ ، ص ۲۳۲ ؛هدیه العرارفین ،ج ۱ ، ص ۲۰۱ ؛

«شماره ۱۴۹۰ مجموعه »

ایکی قونشو

گئچمیش سایی نین آردی و...
آدامالار دئدیلر:
یوخ بیلمیریک .
تاجر دئدی :
من پادشاها قیرخ قولدورون یرینی گوسترن آدامام .
دئمه بو آدامالار ائله قیرخ قولدورلاردان ایمیش . قولدورلار فرصتی فوته وئرمه ییب دئدیلر :
آی کیشی ، بیز سنی گویده آختاریردیق یرده الیمیزه دوشموسن .گل سن بیزه ائوی نین یرینی گوستر .اوقدر خلعت گتیرک که ، قویماغا یر تاپمایاسان . تاجر راضی اولدی . قولدورلار بیر فیت جالدیلار . اوساعت هر طرفدن قیرخ قولدور توکولوب بیر یره جمع لشدیلر . دور گلدیلر تاجرین ائوینه . تاجرین نه یی وار ایدی . ییغیب -ییغیشدیریلار . ئلوزونوده قول -قابیرقاسینی آیریلانا قدر دوگوب یولا دوشدیلر . تاجر اچ گون ، اوچ گئجه ئولی کیمی قالدی هاننا -هانا ئوزونه گلیب بیر تهر ساغالدی . بو احوالاتی ائشیدن باغبان تاجرین یانینا گلدی . تاجر اونو گورن کیمی دئدی :
گوررسن باشیمانه ایش گلدی ؟
باغبان دئدی :
تاجر آقا ، من بونو چوخدان بیلیردیم ، حلال زحمتله قازانیلمایان وار-دولتین آخری بئله اولار .

سون

نرگس

ای گـؤزا! اُول نـرگس خـونخواره نگاه ائتمه داهی
روزگـاریـم غـم هجـر ایـله سیاه ائتمه داهی

ای گؤزوم یاشی، بو سرگشته لیگین، ترکین قیل
سـرو قـامـت لـره قطـعِ سـرِ راه ائتمـه داهـی

طنزشاعرلریمیز

تور آتان

اشعار برگزیده از طنزپردازانی که متاسفانه نتوانستیم به شرح زندگانی و فعالیت های ایشان در برخی موارد به نام و مشخصات کاملشان دست یابیم .

بایاتی

تور توخویار تور آتان
بالیق توتار تور آتان
بیر گون ده تورا دوشر
بالیق توتان، تور، آتان

باهالیدی آلما موز
تاپا بیلسن سای اولدوز
آلما، آلما،هیئوا ،نار
تاپسان آل بیر چووالدوز

چؤرکلر اولور خمیر
قالاندا اولور دمیر
ذوب آهن قویاجاقدیر
چؤرکچی حاجی امیر

***قایناق:۶۰۰شاعردن طنز شعرلر کتابی**

حکیم هیده جی

بؤلوم۱ -باشلانغیج

گئچمیش سایی نین آردی و...
فغان کی حسرتی قالدی اوره کدن هیده جین اول ،
سویوق بولاقلاری ،باشی دومانلی داغلاری .
(۱۴/ ۲۶-۲)
یا خود :
فلکٚ منی اتدین فراقا هیده جدن ،
قاییتماغا یوخدور او کنده ایمکانی .

او، دؤنه -دؤنه دوغعما کندیندن ایری دوشوب ،،غوربت اؤلکه ده اسیر بیر حالدا یاشادیغینی یاندیریجی و اوره کٚ داغلاییجی سؤزلر ایله افاده ائدیر و اونو اؤز دیاریندان اییران شهره لعنت یاغدیریر و نفرین ائدیر :

عجب دوچار اولدوم ،اسیر و خوار اولدوم،
خدا خراب ائتسین ،بو شهر تهرانی .

او ،وطنیندن یوردوندان ،ائلیندن ،اوباسیندان ،اوزاق ،غوربت بیر شهر و دیاردا یاشماغی اؤزونه بیر بؤیوکٚ بدبخت لیکٚ و اوغورسوزلوق حساب ائدیر و یازدیغی ،یاراتدیغی غزللر و قصیده لرده آردی کسیلمه دن بونا اشاره ائدیر :

منم کی واله و ماتم،همیشه سرگردان ،
منیم مورادیما هرگز دولانمادی دؤوران.
آسیلدی بؤزکومه هیده جده مهره ،بو ایام،
اولوب وطن منه دارالخلافه ی تهران.
عنانی الدن آلیب گردش زمانه ،منی -
بو شهره سالدی ،بو شعری خدا ائده ویران .

حکیم هیده جی اینسانین آزادلیغینا اوره کدن اینانیر . او دئییر:«اینسان بو دونیایا آزاد گلیب و گره کٚ آزاد یاشاسین ،اینسان اوغلو گره کٚ اؤز طالعی نین ییه سی اولوب ،هئچ بیر کسه بویون اگیمه سین:
کیشی!تاری، سنی دونیادا خلق ائدیب آزاد ،
سن اؤزگه نی اؤزووده ایستره سن ،نه دن ارباب ؟ »
1.-عزیز محسنی
ادامه از شماره قبل ...
شاعیر،اؤلکه ده سوره ن شاهلیق ،استبداد و زوراکیلیقلا باریشمازدیر . او، اؤلکه نی فلاکت و اجلیغا یؤنه لدن و خلقین عادتی نین قاباغینی آلیب و اونلاری،بدبخت لیکٚ، مرض، قیتلیق ،دوشگونلوکٚ و اجلیغا دوغرو آپاران قاجار شاهلارینی بئله نفرین ائدیر :
آللاه بو شاهین بختی دؤنوب تختی دولانسین ،
مشکل بونون عهدینده دوداغی گولن اولسون .
او،مستبد و عیاش ناصرالدین شاهین، میرزا رضا کرمانی طرفیندن انقلابی شکلیده اؤلدورولمه سیندن شاد اولور و دئییر «:رعیتی دوشمن لره ساتان ساتقین شاه اؤز یاخاسینی خلقین انتقامیندان قورتارا بیلمز :
او شه کی، دوشمنه ساتدی رعیتی ،گؤردون ،
نئجه اجل اوخونا سینه سی دوچار گلیر. »
هیده جی یازیب یاراتدیغی بوتون غزللرده ،قصیده لرده، مثنوی لرده ،ترکیب بند لرده ،ایکی اوزلولوکٚ و ریاکارلیقلا اچیق-آچیغا مبارزه آپاریر.

آردی وار